

V VAKUUMU OHRANITVE GOLEGA ŽIVLJENJA

NENAD JELESIJEVIČ 30. 8. 2016 - 13:00 / TEATER V ETER

*Beton Ltd.: Ich kann nicht anders. 19. Mednarodni festival **Mladi levi**, Dvorana ŠD Tabor, Ljubljana, 26. 8. 2016. Foto: Toni Soprano.*

Ali umik v intimo, kot odgovor na permanentno krizno stanje sveta, nujno generira svobodo? Kaj naj bi prinesla preusmeritev naše pozornosti s fenomenov, ki nas obdajajo, na pojave, ki jih proizvajamo sami? Kako se umeščamo v vsakokratni skupnostni kontekst, kako vanj posegamo, kaj smo pripravljeni vložiti v skupnost, koliko smo ob tem zmožni tvegati? Ali je potreba po preživetju opravičilo za našo indiferentnost do dogodkov, ki smo jim priča?

"Mostu med načelnostjo in praktičnostjo rečemo preživetje," beremo v napovedi predstave *Ich kann nicht anders*, njen naslov pa nam hkrati sporoča: "Ne morem drugače." Te slavne besede Martina Luthra, ki se ni želel odpovedati svojim nazorom ter zato bil razglašen za heretika, naložijo uprizoritvi pomenljivo breme. Že samo vprašanje preživetja je velik izziv, še večji pa je sočasna avantura prakticiranja kritične drže, ki upošteva neenakost kot gonilo revolucioniranja družbenih odnosov. "Ne morem drugače" tu lahko pomeni dvoje: moram se upirati ali pa ne morem drugače, kot da se vdam in sprejemem dane okoliščine za samoumevne. In protagonisti se med celo predstavo nenehno lovijo med napetostjo teh dveh pomenov naslovnega izreka.

Spodkopati strukturne vzroke neenakosti pomeni zavrniti igro po pravilih obstoječega, a ravno to je naloga kritične umetnosti, ki je, z besedami Zygmunta Baumana, "najbolj neusmiljeno kaznovan zločin"; kazen je v končni instanci najpogosteje finančna. Toda uporni posamezniki in skupine niso nemočni, saj lahko dosežejo emancipatorni učinek s tem, da se v nekem samoorganiziranem dejanju opolnomočijo in hkrati spodbudijo širšo socializacijo. Takšen primer so mnoge akcije v podporo beguncem, ki presegajo banalni humanitarizem, potekajo pa horizontalno, onkraj izključevalnih državnih mehanizmov.

A uporna drža, tako kolektivna kot individualna, je v tem svetu marginalizirana, kaznovana in zasmehovana. Ne nazadnje se ji smeji tudi protagonisti predstave. Upor, kot kaže, poskušajo strukturirati drugače, z zasukom fokusa od "globalnih" tem k povsem osebnim – za živeče v manj udobnih okoliščinah celo minornim – dilemam.

Med kopico nametanih pomenov, konotacij in asociacij ravno ta zasuk nepričakovano razpre ključno vprašanje: vprašanje socializacije. Prispevati k vzpostavitvi žive skupnosti enakih pomeni namreč še vedno velikanski izziv. Z varne pozicije samonanašalnosti, ki zlahka zdrsne v cinizem, je dolga pot do iskrenosti bivanja v skupnosti, ki zlahka konča v obupu.

V tem precepu "nekje vmes" Primož Bezjak, Branko Jordan in Katarina Stegnar spletejo konglomerat kontekstov, v katerem tkejo povezave med lastnimi refleksijami družbenih razmer, ekshibicionizmom, igro in uprizarjanjem samih sebe. Med obsežnim govorjenjem, ki v nekaterih segmentih ponazarja praznost današnje pop govornice, skačejo iz občega v partikularno in nazaj, s čimer se tudi izlušči povezava in kvalitativna razlika med zunanjim in globoko intimnim, čeprav se tako zastavljena napetost do konca predstave ne "razreši". Ta diskurzivni konglomerat se vizualno ujema z zgovornim, če ne tudi zelo atraktivnim "plastičnim" ambientom, ki nakazuje neki distopični prostor-čas, zaznamovan s pomanjkanjem resursov, neko estetizirano zaklonišče, kjer je v ospredju le še golo preživetje.

Avtorji z intenzivnim poglobljanjem v svojo intimo postavijo občinstvo v voajerski položaj, saj ga kljub majhni prostorski distanci namenoma ne opazijo. Na to zaprtost, svojo skoraj popolno izolacijo, dodatno opozarjajo z občasnimi sunkovitimi pobegi – zatekajo se namreč v skrivališča pred neko nevarnostjo, ki jo vidijo kvečjemu samo oni. Ta gesta, kot tudi krvave sledi na njihovih telesih, najbrž odraža neke osebne strahove, morda tudi nerazrešene psihološke stiske in poškodbe, s katerimi živijo/živimo ali morajo/moramo živeti.

Asociacija na temeljni preživetveni nagon je postavljena ob bok komentarjem (malo)meščanskega vsakdanjika, tako imenovanih globalnih vprašanj, in izsekom iz vsakdanjega življenja izvajalcev. Sporočilo je zaradi tega dvoplastno: na ravni tega, kar vidimo, smo v balonu za ohranitev golega življenja, a smo obenem, predvsem na ravni tega, kar slišimo, v prozaični, tako rekoč buržoazni mizansceni.

Potencialnost tako uprizorjene dvoplastnosti, ki učinkuje kot prisposoba stopicanja na mestu, statusa quo, kot anestetizirana volja do življenja v dizajnerskih oblačilih, dodatno poudari ključno vprašanje: Kam nas – če sploh kam – videno in slišano odpelje? Oziroma, z besedami, ki jih slišimo iz ust protagonistov: "Bomo kaj naredili ali ne bomo?"

Odgovor na to vprašanje seveda ni enostaven niti enoznačen in avtorji nam to tudi pokažejo, ko iskreno razkrijejo lasten strah, negotovost, značilno nemoč med ujetostjo v paradigmo obstoječega; ta se, z besedami Pierra Bourdieuja, v polju kulturne produkcije, kjer tudi sami delujejo, odraža kot pasivizacija političnega delovanja, samocenzura in sklepanje pragmatičnih kompromisov na račun želje po radikalnejših kritičnih posegih v realno. Posegi v realno so namreč pogosto povezani z določeno nevarnostjo, z odpovedovanjem lastnemu udobju, s tveganjem izgube priborjene pozicije. Da "kaj naredimo", moramo namreč izstopiti z varnega teritorija, ki smo si ga ustvarili sami in ob pomoči drugih.

Narediti nekaj, stopiti čez mejo tako vedno pomeni herezijo. Stopanje čez mejo v umetnosti pa je simbolna herezija, ki je drugo ime za kritiko institucije. Besede "Strašijo me ti posvečeni prostori" v napovedi predstave aludirajo na gledališko institucijo; "[T]akoj ko jih zapustim, sem neodziven in trd. Na koncu nisem vreden ničesar." Priznati si to impotenco, ki izhaja iz vsiljene potrebe po priznanju, ki jo podeljuje nadrejena, oblastniška instanca, je začetni vzgib emancipacije. Odreči instituciji moč pa je vsekakor pogoj uresničitve osebne avtonomije.

Ich kann nicht anders pusti vtis uprizarjanja nekega temeljnega eksistenčnega strahu, nemoči in občutka nelagodja, ki ga po ogledu tudi odnesemo s seboj. Forma je zgrajena na dramskem, temelji na odličnih igralskih zmožnostih treh avtorjev/igralcev/performerjev, fokus izjavljanja pa je razpršen. Zabrisanost ideje je moč razumeti iz podteksta, kot odsev nakopičenih frustracij, ki se ne artikulirajo v specifično (simbolno) akcijo, temveč potencirajo izgubljenost in eskapizem. A tudi kot poskus nepretenciozne izpovedi, ki blebetanje o pomembnih nepomembnostih postavlja v funkcijo agensa gledalčevega počutja in morebitnega angažmaja.

Drži iztočnica avtorjev, da nismo izvzeti iz mašinerije liberalizma, ta obstaja ravno zaradi involviranega človeškega kapitala, a če se odločimo za upor, je ta nedvomno izvedljiv. Izvzeti se, (b)iti onstran obstoječega pa je veliko lažje v skupnosti, vendar takšni, ki temelji na samoorganizaciji in nenehni skrbi za odpravo hierarhij. Prispevati h graditvi te skupnosti, sploh v kontekstu produkcije sodobnih umetnosti, je danes velikanski izziv. Čeprav afirmira umik v intimo

kot otok svobode, smo začutili, da Beton Ltd. pogreša tovrstno skupnost. Zapiranje v zasebnost je namreč tudi svojevrsten fantom svobode, saj pomeni tudi umik pred izzivom koncepta svobode za vse. To je tudi bilo razvidno na samem koncu predstave, ko smo za trenutek slišali nekoliko zloveščke zvoke "zunanosti", ki pa so izvrstno podčrtali, da smo bili v gledališču, v svojevrstnem vakuumu. V vakuumu ohranitve golega življenja.